

Nieuwe presentatie lunchroom smaakvolle aanwinst voor museum

Door Ad Geerdink

Sinds april dit jaar heeft het buitenmuseum er een vernieuwde presentatie bij. Het statige pand Hoorn 5 aan de stadsgracht is heringericht als een banketbakkerij annex lunchroom uit de jaren twintig. Het is een presentatie geworden waarvan het water je in de mond loopt.

Het pand Hoorn 5 stond ooit aan de Kleine Noord 28 in Hoorn. In 1877 begon Wigboldus Kaakebeen er een koek- en banketbakkerij. Pieter Jacobszoon Bierenbroodspot volgde hem op en opende er in 1925 een theesalon bij. Deze dubbele bestemming heeft het pand nu teruggekregen. De inrichting is echter niet biografisch, in de zin dat het de zaak van Pieter Bierenbroodspot is. Dit was niet mogelijk. De originele indeling van het pand was niet meer aanwezig en ook de inventaris van diens winkel is niet bewaard gebleven. De inrichting is exemplarisch en geeft een beeld van hoe een dergelijk etablissement er in de jaren twintig van de vorige eeuw uit kán hebben gezien. De inventaris van de winkel is afkomstig van banketbakkerij Groen uit Alkmaar. De toonbank en de uitstalkasten hebben afgelopen winter een nieuw

verfje gekregen en ook aan de aankleding en het assortiment van de winkel is extra zorg besteed. De achterruimte is ingericht naar voorbeeld van lunchroom Carels uit Zandvoort. De fraaie tegeltableaus in deze ruimte sierden ooit de wanden van deze chique horecagelegenheid. Op basis van onderzoek door Anton Kos en foto's van deze lunchroom is een replica van het buffet gemaakt. Op en rond dit buffet staat authentieke apparatuur voor het zetten en schenken van koffie en chocolademelk, waaronder een aantal fraaie 'samovars' (kraantjeskannen). Een tap geeft aan dat er in lunchroom Carels ook bier geschonken werd. De stoelen zijn echte 'Thonet's'. Het Regout aardewerk en de zeer geslaagde replica's van taartjes en bonbons maken het beeld compleet. Geheel in stijl wordt de informatie over de pre-

sentatie gegeven in menukaarten die op de tafels ter inzage liggen. Uit de prijzenkaart kan worden opgemaakt dat een kop koffie met een stuk luxe gebak in de jaren twintig 37 cent kostte. Een bezoekje aan een lunchroom was daarmee niet voor iedereen weggelegd.

Ververschingslokaal

Het fenomeen theesalon kwam op in het begin van de twintigste eeuw. "Een bakker die met zijn tijd meegaat, heeft nu een ververschingslokaal, waar net gekleede meisjes bedienen," schreef Jan Schram in zijn kroniek over het Haagse stadsleven in 1905. De uitbaters, meest banketbakkers, noemden hun zaak naar buitenlands voorbeeld 'conditorei', 'salon pour rafraichissements', 'lunchroom' of gewoon theesalon. Eén van de meest chique zaken was theesalon Krul aan het Noordeinde in Den Haag, dat in 1903 de deuren opende. In een prachtig, in Weense Jugendstil gebouwd pand waren een banketbakkerswinkel en een theesalon ondergebracht. Hier kwamen alleen de zeer rijken. De taartjes die overbleven, werden de volgende dag van de hand gedaan in een winkeltje om de hoek, dat in de volksmond 'het achterwerk' heette. Men stond er voor in de rij. Een lunchroom als die van Carels in Zandvoort was iets minder chic, maar nog steeds alleen betaalbaar voor de gegoede burgerij. In een badplaats als Zandvoort was het etablissement van klandizie verzekerd. Een provinciestad als Hoorn telde in 1928 één lunchroom. Daarnaast waren er nog tien banketbakkers die in een 'tussenkamer' of 'achterkamer' de gelegenheid tot het drinken van zwakalcoholische of alcoholvrije dranken aanboden. Hieronder ook de eerder genoemde Pieter Bierenbroodspot, de voormalige eigenaar van het museum pand.

Welvaart en vrouwenemancipatie

De opkomst van de lunchroom of theesalon had alles te maken met de veranderende levensstijl van de vrouwen uit de grote en kleine burgerij in de steden. Tot ver in de negentiende eeuw golden er allerlei ongeschreven regels voor de tijden en plaatsen waar een fatsoenlijke vrouw zich mocht vertonen. Een bezoek aan een koffiehuis of café was bijvoorbeeld absoluut taboe. Dergelijke etablissementen waren het domein van de man. Winkelen gebeurde gericht, zodat de vrouw zich niet al te lang zonder begeleiding van de man op straat hoefde te begeven. Onder invloed van de toegenomen welvaart en de opkomende vrouwenemancipatie veranderde dit aan het eind van de negentiende eeuw. Het gericht boodschappen doen maakte plaats voor recreatief winkelen. 'Kijken, niet kopen' werd een legitieme reden voor niet-werkende

dames om de stad in te gaan. De theesalons en lunchrooms met hun vrouwelijke bediening kwamen tegemoet aan de vraag naar gelegenheden waar respectabele vrouwen tijdens of na het winkelen iets konden nuttigen.

Maaltijdenpatroon

Ook het veranderende maaltijdenpatroon bevorderde de opkomst van de lunchroom. Rond het midden van de negentiende eeuw werd er door de gegoede burgerij om drie of vier uur 's middags warm gegeten. Aan het eind van de eeuw verschoof dit naar laat in de middag. Dit hing samen met uiteenlopende zaken als de schooltijden en de scheiding van wonen en werken. Ook de uitbreiding van de steden was een factor van belang. Door de grotere afstand tussen de woning en het werk loonde een warme maaltijd om vier

uur niet langer. Zo ontstond er behoefte aan een lunch of 'twaalf uurtje'. De banketbakkers zagen dit gat in de markt en speelden bovendien slim in op de uit Engeland overgewaaide mode om in de namiddag uitgebreid thee te drinken.

Thee drinken of een gebakje eten kan in de nieuwe lunchroom van het museum niet. Maar wie na het zien van de 'smakelijke' presentatie het water in de mond voelt lopen, kan altijd bij één van de museum-restaurants terecht.